

Bachelorgradsoppgave

Drama i barnehagen.

Drama in the kindergarten.

*Hvordan kan arbeid med drama i barnehagen bidra til barns danning?
How can working with drama in kindergartens contribute to a childs education?*

Av Elise Martine Hesby

BLU 360

Bachelorgradsoppgave i Førskolelærerutdanning

Lærerutdanning
Høgskolen i Nord-Trøndelag - 2015

HINT

Forord

Gjennom tre år på førskolelærerutdanningen har jeg hatt en økende interesse for dramaarbeid sammen med barnehagebarn. Barns bruk av den dramatiske leken er fascinerende. Deres evne til å gå inn i ulike roller, som Kaptein Sabeltann, Mamma, Pappa, Verdens sterkeste mann, og så videre, viser så tydelig at barna oppfatter mye, og får mange inntrykk i løpet av en dag.

Jeg vil takke min informant for en lærerikt og givende samtale. Det har gitt meg mye ny kunnskap, og et mer dramafaglig syn på hverdagen i barnehagen. Jeg ser frem til å komme ut i arbeid, gjøre nye observasjoner, nye erfaringer og refleksjoner og bli inspirert til dramafaglig arbeid sammen med barna.

Takk til min veileder for god hjelp gjennom denne prosessen.

Elise Martine Hesby

Mai, 2015.

Bilde 1 - Privat bilde

Sammendrag

Gjennom denne oppgaven har jeg fokuser på hvordan dramafaget brukes i barnehagen, og hvordan arbeid med dramafaget bidrar til barns danning. Det legges stor vekt på den dramatiske leken og danning. Det har blitt naturlig å legge vekt på voksenrollen, både i forhold til pedagogisk drama, men også i forhold til den dramatiske leken.

Det vil bli presentert ulike teorier i teksten, både i forhold til danning, dramatiske lek og voksenrollen, og noe i forhold til rom, og utstyr i barnehagen.

For å finne svar på problemstillingen ville jeg se på hva litteraturen fokuserte på. Det er også gjort intervju for å sammenligne hvilke erfaringer

Den dramafaget, og spesielt den dramatiske leken, påvirker barns danning, og det trekkes frem at denne leken er viktig for barns utvikling og sosialisering.

«Drama er kropp, sanser.. det som skal til for å bli et menneske...»

(«Mari», Mai 2015)

«Je»

«- Åkke er det som tusle uti redskapsbua?

- Je, svara guttongen.

Med ett står'n som høggin i stein.

... det er je som er je..., tenkjer'n. De andre er de andre. Men inst inni hugu på meg sitt det en liten svart flekk, det er DET som er JE. Æille har slike små flekker inni hugu på seg, og så står æille i midten ta væla og ser rundt seg og er JE.»

(Prøysen, 1978. s. 87)

Bilde2 - Privat bilde

Innhold

1. INNLEDNING	7
1.1. Begrunnelse for valg av tema.....	8
1.2. Begrepsavklaringer og avgrensninger	8
1.3. Disposisjon.....	8
2. TEORETISK TILNÆRMING	9
2.1. Danning i barnehagen.....	10
2.2. Drama i barnehagen	11
2.2.1. Den dramatisk leken	11
2.2.2. Pedagogisk drama.....	12
2.3. Rom og utstyr	14
2.4. Voksenrollen	14
3. METODISK TILNÆRMING	15
3.1. Kvalitativ metode	15
3.2. Utvalg	16
3.2.1. Intervjuet.....	16
4. RESULTAT	17
4.1. Artikler	17
4.1.1. Drama i barnehagen.....	18
4.1.2. Rom og utstyr	18
4.1.3. Voksenrollen.....	18
4.2. Intervju	19
4.2.1. Danning i barnehagen	20

4.2.2.	Drama i barnehagen.....	20
4.2.1.	Rom og utstyr	21
4.2.2.	Voksenrollen.....	21
5.	DRØFTING	22
5.1.	Danning i barnehagen.....	22
5.2.	Drama i barnehagen	23
5.2.1.	Den dramatiske leken	23
5.2.2.	Pedagogisk drama.....	24
5.3.	Rom og utstyr	25
5.4.	Voksenrollen	25
6.	KONKLUSJON.....	27
6.1.	Hva kunne vært gjort annerledes?	28
7.	LITTERATURLISTE.....	29
8.	VEDLEGG	30
8.1.	Intervjuguide	30
8.2.	Eksamensoppgave høstsemester 2014	31

Antall ord: 7905

1. INNLEDNING

Dramatisk lek er hverdagskost for de ansatte i barnehagen, og det er nok ikke mange andre yrker som er så heldige å få oppleve barns fantastiske fantasi og improvisasjon på denne måten. Barn er sansende vesener som opplever, lærer og er med hele kroppen. Gjennom leken bearbeider barna inntrykk de har fått. Ellers har barn en helt unik evne til å gå inn i roller, roller de møter i hverdagen, roller de møter i eventyr, film, tegneserier, eller ulike karakterer de treffer i sin egen fantasi, i sin drømme verden. For å stimulere denne siden av barns lek, er det viktig at det legges til rette for den dramatiske lek i barnehagen. Det trengs utstyr som fremmer den dramatiske leken, og det trengs voksne som kan hjelpe barna med videre utvikling av den leken som alt er satt i gang, og voksne som evner å «så frø» som er med på å opprette en ny dramatisk lek.

«Gjennom arbeid med kunst, kultur og kreativitet skal barnehagen bidra til at barna tar i bruk fantasi, kreativ tenkning og skaperglede» (Kunnskapsdepartementet, s. 25).

For at barna skal få muligheten til å ta i bruk fantasi og kreativ tenkning må det legges til rette blant annet i både barnehagens innerom og uterom. De ansatte i barnehagen skal kunne utforme rom som bidrar til lek. Det trengs gjemmesteder i uterommet, og mulighet til å bygge et eventyrslott i innerommet.

De estetiske fagene i barnehagen er, som sikkert er kjent for de fleste, drama, musikk og kunst og håndverk. Hvordan disse fagene brukes i barnehagen og om de voksne gir barna nok rom for å utforske sin kreative side hadde vært interessant å undersøke, men det er ikke dette denne undersøkelsen handler om. I denne teksten vil det bli presentert noen ulike dramaaktiviteter man møter i barnehagen, og hvordan disse aktivitetene kan bidra i barnets dannelsingsprosess.

Selv om barnehagens estetiske fag henger sammen, har jeg valgt å ha fokus på kun på dramafaget og hvordan det kan påvirke barns dannelsingsprosess. Det er viktig for meg å belyse hva som kan gjøres, ikke hva som bør eller skal gjøres.

Min problemstilling ble derfor som følger;

Hvordan kan arbeid med drama i barnehagen bidra til barns danning?

Selv mener jeg at dramatisk lek har en stor betydning for barns danning, og at dramafaget i barnehagen vil være med å styrke barnet, både sosialt og på et personlig plan.

1.1.Begrunnelse for valg av tema

I løpet av tre år som førskolelærerstudent, har drama i barnehagen vært en voksende interesse. Som førskolelærerstudent får en mulighet til å se så mange barn i rollelek, og en får selv prøvd ut ulike metoder for dramaforløp sammen med barna. Selv sitter jeg igjen med gode erfaringer, der de rolige, tilbaketrukne barna har blomstret og virkelig blitt en del av fortellingen vi har dramatisert. Ønsket med denne undersøkelsen er å øke den dramafaglige kunnskapen og kompetansen hos meg selv.

Det er spesielt den dramatiske leken som barna utøver som vekker størst interesse hos meg. Noen barnas evne til å bruke kroppes så ekspressivt når de går inn i en annen rolle, er helt fantastisk og oppleve. Bruken av mimikk for å vise følelser, og barnas spontane og tydelige glede i samspill med andre, gir meg en lyst til å fremme arbeid med dramafaget i barnehagen.

1.2.Begrepsavklaringer og avgrensninger

I denne undersøkelsen har det vært størst fokus på de eldste barna i barnehagen og hvordan ansatte i barnehagen kan legge til rette for barns danning gjennom dramafaget.

I startfasen av dette arbeidet virket det vesentlig å se på hvordan både det pedagogiske drama og den dramatiske leken var bidragende til barnas danning, men etter et studie av utvalgt litteratur og et intervju har fokuset i større grad blitt den dramatiske leken. Etter egne erfaringer med den dramatiske leken ser jeg den som en større bidragsyter til barnas danning, enn hva det pedagogiske dramaet kanskje er.

Danningsbegrepet i denne undersøkelsen legger vekt på det sosiale og det personlige.

Innenfor det sosiale ser jeg på barnet samspill med andre barn og voksne, og omgivelsene.

Den dramatiske leken kan omtales med flere navn, og i denne undersøkelsen bruker jeg begreper som lek, rollelek og dramatisk lek.

Pedagogisk drama blir i denne sammenhengen brukt om dramaaktiviteter som er voksenstyrte.

1.3.Disposisjon

Denne oppgaven er delt inn i åtte kapitler, med underkapitler. I hver kapittel følger en kort innledning om hva som blir presentert i hvert kapittel. I 2.kap presenteres den teorien som er lagt til grunn for undersøkelsen av problemstillingen. Jeg vil også presentere min egen definisjon på dramatisk lek, som er hentet fra en tidligere eksamensoppgave. (I

eksamensoppgaven er det gjort observasjoner i to utvalgte barnehager. Jeg har vært i kontakt med de aktuelle barnehagene, og det er gitt samtykke til at jeg kan bruke den som vedlegg i denne oppgaven.)

3.kap viser til den metoden som er brukt for analysen av litteraturen, og det vil bli lagt frem hvordan intervjuet var utformet. Det vil også bli presentert en forforståelse for analysene. Kapittel 4 viser resultatene. I 5.kapittel vil jeg drøfte teorien som er lagt til grunn, opp mot de resultatene som er funnet i analysen. I 6.kap blir det presentert en konklusjon for oppgaven, samt et underkapittel som viser til hva som kunne vært gjort på en annen måte. 7. kapittel viser litteraturlisten, over den litteraturen jeg har vært i kontakt med i forhold til denne oppgaven. I kapittel 8 finner man vedlegg, ett vedlegg med intervjuguide, og ett vedlegg som er en av mine egne eksamener fra mitt femte semester i utdanningen, fordypning i estetiske fag.

For denne oppgaven har jeg brukt teorier som jeg mener er viktige for å forstå dramafaget i barnehagen som en helhet, og som en daglig aktivitet. De teoriene som blir trukket frem er alle med på å skape et bilde for hvordan dramaarbeidet bør foregå i forhold til hvordan en kan bidra til barns danning. Det er flere teorier som er trukket frem i teorikapittelet som ikke vil bli drøftet i kapittel 5, men disse teoriene er av så stor betydning for arbeidet med drama i barnehagen, og står så konkrete at de kan sees alene uten drøftingen.

2. TEORETISK TILNÆRMING

I dette kapittelet vil det blitt gjort rede for hvilke teorier som brukes i oppgaven. Her vil blant annet dramapedagog Faith G. Guss sine meninger om barns dramatiske lek sett i forhold til teater. Videre vil Brian Way sin teori om «Personlighetssirkelen» nevnes, samt en liten bit av Reggio Emilia-pedagogikkens «hundre språk». Ellers har jeg valgt å trekke frem ulike teorier fra Sæbøs bok «Drama i barnehagen», Lillemyrs bok «Lek på alvor», «7 veier til drama» av Heggstad og boken «Danning for liten og stor» av Kjølsvik.

Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver vil også bli trukket frem i tillegg til barnehageloven.

2.1.Danning i barnehagen

I barnehageloven § 1 Formål, står det blant annet at «*Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling.*».

Å fremme danning i barnehagen er lovpålagt. Det er også en naturlig del av hverdagen i en barnehage. Ansatte i barnehagen skal legge til rette for at barn opplever samspill med andre barn og voksne, og tilegner seg kunnskaper, holdninger, og verdier som samsvarer med det samfunnet en lever i.

For å finne svar på min problemstilling, er det for meg vesentlig at dannelsbegrepet defineres. En entydig definisjon har vært vanskelig å finne, da jeg oppfatter det slik at dette begrepet har en mulighet for egentolkning. Hva som anses som viktig og riktig innenfor danningen, vil variere fra samfunn til samfunn og hvilken kultur man lever i, men felles for alle vil være hvordan man utvikler en personlig og sosial kompetanse.

Litteraturen gir et inntrykk av at dannelsbegrepet er forholdsvis nytt i barnehagesammenheng. Tidligere har begrepet oppdragelse vært brukt i barnehager. Danning vil ha en nær sammenheng til begrepet danning, men det er viktig å vite forskjellen.

Forskjellen er at oppdragelse er de voksnes ansvar, og dermed blir barnet som skal oppdras et objekt som skal formes (Kjølsvik, 2014. s. 11).

Kjølsvik sier at danning er det som former et menneske, han mener at personligheten vår er et resultat av danningen. I tillegg sier han at danningen foregår hele livet (Kjølsvik, 2014. s. 10).

Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver fastslår at *barnehagen skal formidle grunnleggende verdier som felleskap, omsorg og medansvar og representere et miljø som bygger opp om respekt for menneskeverd og retten til å være forskjellige* (Kunnskapsdepartementet, 2011. s. 11.)

Danning skjer gjennom hele livet, og kan være bevisst eller ubevisst. Det kan være ulike møter med mennesker og opplevelser, eller ulike valg vi tar om hvordan vi vil være som mennesker.

Synet på barnet og barndom har gjennomgått en stor endring. Fra å se på barnet som objekt, som påvirkes og formes, ser man nå, mer enn før, på barnet som subjekt (Lillemyr, 2012. s.

20). Å ha et subjektivt syn på barn innebærer at en er mer opptatt av barnet som individ og barnets muligheter fremfor mangler. Å være barn har en verdi i seg selv, der barn utvikler sin selvbevissthet i samspill med andre (James, Jenks & Prout, 1998: James, 1995, gjengitt i Lillemyr, 2012. s. 21.).

I Reggio Emilia pedagogikken ser man kommunikasjon som en viktig faktor i barns læring, og arbeidet som legges til grunn i hverdagen skal ta utgangspunkt i *barns forskjellige måter å uttrykke seg på* (Jonstøij & Tolgraven, 2003. s. 29.).

Begrepet «*Barns hundre språk*» brukes gjerne om de mange uttrykksmåtene, og gjennom god tilrettelegging og stimulering, vil barna få tillit til egen personlighet og evner. Reggio Emilia pedagogikken mener at god stimulering av «de hundre språkene», vil komme til syne i barnets skapende verker, som igjen må sees som en av barnets måter å kommunisere med omverden på (Jonstøij & Tolgraven, 2003. s. 29-30.).

Leken er viktig for barn og barns danning, særlig fordi barn bruker mye av sin tid til lek, men den er også viktig i forhold til barns utvikling og sosialisering. Lillemyr hevder at *leken kan stimulere alle sider ved barns utvikling*, og er en viktig faktor for barns læring (Lillemyr, 2012. s. 36). Gjennom leken vil språkutvikling, sosial kompetanse og sosialmestring stimuleres, som tydelig viser at personlighetsutvikling og sosialisering skjer i en sammenheng (Høgmo, 1985 & Vedeler, 2007, gjengitt i Lillemyr, 2012. s. 36.).

2.2.Drama i barnehagen

2.2.1. Den dramatisk leken

Den dramatiske lekens mål er glede, spenningen, opplevelsene og erfaringene som nås i lekens estetiske væren (Sæbø, 2012. s. 44).

Den dramatiske leken hos barn er frivillig, spontan og gledefylt. Dette er en lek som barna tar i bruk, kun for lekens skyld og barnet vil ikke ha interesse for at leken kan ha en tilleggsverdi. Gjennom den dramatiske leken bearbeides inntrykk, opplevelser og erfaringer (Sæbø, 2012. s. 43-44.). Barn bruker den dramatiske leken som en måte å bearbeide inntrykk og opplevelser. Når de er sterke menn og damer, eller farlige dyr fra jungelen, mor, far og barn, utforsker de *hvordan de kan uttrykke den valgte situasjonen i spilllets symbolske form. Virkeligheten gjenskapes og omskapes i fiksjonen ved hjelp av fantasien* (Sæbø, 2012. s. 44). Den

dramatiske leken handler om etterligning og improvisering, og flere teoretikere mener at det å imitere, etterligne og være leken er en medfødt evne hos mennesket (Sæbø, 2012. s. 14 og 44).

En definisjon av dramatisk lek kan være som følger: *Dramatisk lek er barnets domene, et fristed der barnet kan uttrykke inntrykk de har fått, der fantasi og virkelighet går om hverandre. Dramatisk lek er utforsking av stemme- og kroppsbruk og tid og rom er ikke nødvendigvis relevant for barna.* (Se vedlegg 8.2 Eksamensoppgave høstsemester 2014).

Rammeplan legger stor vekt på leken i barnehagen, og ser leken som *kjernen i barnets utvikling og læring* (Kunnskapsdepartementet, 2011, s 32). Leken skal tilegnes stor plass, fordi den har en egenverdi og er en viktig faktor i barndommen. Gjennom leken utvikler barna *en sammensatt kompetanse*. Gjennom den dramatiske leken vil barna lære å se ting fra andres ståsted og de kan gi tanker og følelser en form (Kunnskapsdepartementet, 2011. s. 32).

Faith G. Guss har siden 1990-tallet forsket på barns dramatiske lek og dratt sammenligninger til en teaterproduksjon og sier at en kan finne både likheter og ulikheter. Den mest tydelige likheten i disse aktivitetene er bruken av rollefigurer som agerer. Det vil også være likheter i handling (som kan kalles fabel i teatersammenheng), rom og tid i leken, der alle disse tre punktene er i et late-som-om perspektiv (Sæbø, 2012. s. 56). Den ulikheten som blir størst mellom dramatisk lek og en teaterproduksjon, er publikum. Den dramatiske leken er ikke ment for et publikum.

Guss mener også at det å sette sammen elementer til et lekemiljø er dominerende i den dramatiske leken, der barn bruker kostymer, rekvisitter og gjerne sceneelementer. Dette er gjerne spontane ideer, som tar hensyn til hvordan leken utvikler seg og er gjerne et estetisk svar som skal uttrykke det barnet ønsker i sin utforsking av den dramatiske formen.

2.2.2. Pedagogisk drama

En definisjon av pedagogisk drama kan være: *«I drama arbeider vi med spill og strukturering av spill, som innebærer av aktiv identifisering med tenkte figurer og/eller situasjoner. Det er en estetisk erkjennelsesform hvor følelser og intellekt er refleksjonsmidler, og kropp og stemme er uttrykksmidler»* (Heggstad, 1998. s. 21).

Pedagogisk drama er voksenstyrte aktiviteter, der vi bruker spill av for eksempel eventyr,

Brian Ways teorier var lenge dominerende her i Norge. «Personlighetssirkelen» var en av hans teorier som legger vekt på følgende områder; konsentrasjon, sansene, fantasi, det fysiske jeg, tale, følelser og intellekt. Way ville bidra til videre utvikling av disse sidene gjennom drama. Arbeidet med utviklingen av disse sidene fikk gjerne et øvingspreg, der han kunne legge vekt på en tematikk eller en historie (Heggstad, 1998. s. 233). Her brukes drama som en personlighetsutviklende metode.

Dramaforløp er et begrep innenfor dramafaget som handler om å utforske ulike tema eller eventyr *ved å bruke mange ulike metoder og teknikker*. For å gjennomføre et dramaforløp i barnehagen, er man avhengig av at en voksen planlegger hva som skal gjøre, og gjennomfører planen sammen med barna. Målet med et dramaforløp vil være å gi barna estetiske opplevelser, gi mulighet for erfaring med nye dramametoder *og erkjennelse i forhold til dramaforløpets tematiske innhold* (Sæbø, 2012. s. 189).

For å bearbeide et tema, innholdet i en fortelling eller kanskje også en sang er det flere ulike metoder den voksne kan legge til rette for. Hvilke metoder den voksne bør velge avhenger av barnas alder, innholdet i teksten og barnas forutsetninger ellers (Sæbø, 2012. s. 189).

«Rolle på veggen», «felles tegning», beskjeder, flaskepost, utdrag av dagbok eller brev», «å tegne kart», «den varme stolen eller intervju i rolle», «en dag i en rollefigurs liv» og «stemmer i hodet eller tankekorridor», er alle eksempler på ulike metoder som kan bruke i et dramaforløp (Neelands, 1990, gjengitt i Sæbø, 2012. s. 190).

Her vil jeg trekke frem tre av disse metodene som har størst betydning for denne oppgaven.

- **Rolle på veggen:** Denne teknikken kan godt brukes etter for eksempel en dramatisering. Vi har da blitt litt kjent med rollen, og det kan være greit å snakke om det vi har fått vite om denne karakteren. Å tegne et stort omriss av figuren, gir oss muligheten til å skrive fakta om karakteren inni omrisset og utenfor kan vi skrive det vi tenker, tror og mener om karakteren.
- **Felles tegning:** En felles tegning i forkant av et dramaforløp, gir barna muligheten til å være med på å planlegge og bestemme deler av innholdet i spilllets videre gang. Her kan barna tegne litt hver, samtidig eller etter tur. Barna kan også bestemme hva den voksne skal tegne.

- **Beskjeder, flaskepost, utdrag av dagbok eller brev:** En spennende beskjed, flaskepost fra en ukjent eller et brev, kan skape spenning hos barna, og være et *spennende startpunkt for et forløp og utvikle forløpet i en ønsket retning underveis.*

(Sæbø, 2012. s. 190.)

2.3. Rom og utstyr

«Barnehagens pedagogiske miljøer skal være frodige og varierte lekemiljøer, som inviterer, inspirerer og lokker» barn til å være i et *lekende samspill* (Wolf, 2014. s. 50).

Hvordan rommet utformes og brukes i barnehagen vil ha stor betydning for hvordan barna vil ta i bruk den dramatiske leken i rommet. *Det er ikke nødvendigvis definerte leketøy som gir den sterkeste impulsen til lek* (Wolf, 2014. s. 48). Hvordan gjenstanden kan brukes i leken, hvilke muligheter gjenstanden har, vil kanskje være av større betydning når barnet skal velge hvilke gjenstander eller materialer som skal ta del i leken (Wolf, 2012. s. 48).

2.4. Voksenrollen

Både i pedagogisk drama og i dramatisk lek blir voksenrollen kjempe viktig. Hvordan skal vi voksne oppføre oss sammen med barna i den dramatiske leken? Hvordan kan vi lede et pedagogisk drama på en god måte?

Den voksnes holdninger til leken, og drama, vil ha stor betydning for hvor stor plass aktiviteter knyttet til dette vil få i barnehagen, men også hos hvert enkelte barn. Den voksnes *positive holdninger stimulerer barna til økt dramatisk aktivitet.* (Heggstad, 1998. s. 96).

Heggstad sier også noe om hvordan den voksne bør delta i leken sammen med barna.

Premissene for den voksnes deltakelse bør enten være at barna inviterer den voksne inn i leken, eller at den voksne ser det som en nødvendighet å delta med tanke på sosiale og pedagogiske hensyn (Heggstad, 1998. s. 97.)

Sæbø legger vekt på at læring og utvikling hos barna er avhengig av den voksnes måte å forholde seg til barnet på. Det legges vekt på at pedagogen må ha en god *omsorgsevne* og en god *formidlingsevne* (Sæbø, 2012. s. 65). En dramafaglig kompetanse vil være vesentlig skal man lykkes med drama i barnehagen, men den voksnes pedagogiske kompetanse vil være enda viktigere for å lykkes (Sæbø, 2012. s. 65.)

Den anerkjennende kommunikasjonen har stor betydning for samspillet mellom voksne og barn i en dramaprosess. Hvordan man møter barnet vil være en forutsetning for barnets rolle i samspillet. Den voksne står ikke bare for overføring av kunnskap og verdier, men en formidler også verdier som vil ha betydning for hvordan barnet vil se på seg selv i fremtidige læresituasjoner (Larsen, 1997, gjengitt i Sæbø, 2012. s. 65-66).

Gjennom deltakelse i drama og dramatisk lek, vil den voksne høste nye erfaringer og lære om blant annet barnets behov og interesser. Barnets forutsetninger vil også bli synlige i slike samspill, samtidig som den voksne vil få en bedre kompetanse om samspill, da en må bruke andre sider av seg selv i et slikt samspill, i forhold til hva en tar i bruk i rutine situasjoner (Sæbø, 2012. s. 70).

3. METODISK TILNÆRMING

I dette kapittelet vil det bli gjort rede for hvilken metode som er tatt i bruk for undersøkelsen. Underkapitler om utvalg av artikler og informant følges av hvordan intervjuet ble gjennomført.

3.1. Kvalitativ metode

For undersøkelsen av min problemstilling valgte jeg en kvalitativ metode med hovedfokus på litteraturstudie.

Et litteraturstudie ligger innenfor hermeneutikken. Hermeneutikk handler om fortolkning, hvordan hvert enkelt individ oppfatter og tolker en handling, en tekst, et uttrykk eller lignende. Det legges vekt på at det ikke er noen egentlig sannhet, men at vi forstår fenomener på bakgrunn av den kunnskapen vi allerede innehar, og på denne måten kan vi utvide vår forståelse og kunnskap på enkelte områder. Med dette som bakgrunn, har man en større mulighet for å ta i bruk den kunnskapen en allerede har (Thagaard, 2002. s. 37).

Dette har ikke bare vært en fortolkning av tekster, men også en empiribasert undersøkelse. Denne prosessen kan gjerne kalles fenomenologisk hermeneutisk der vi bruker en empirinær fortolkning av litteraturen, teorien og intervjuet. Fenomenologien tar utgangspunkt i den enkeltes erfaringer. Her kan jeg som forsker ta i bruk refleksjon over egne erfaringer som et utgangspunkt for min forskning. Her vil også informantens refleksjoner og erfaringer ha stor

betydning, der en kan forsøke å forstå fenomener og beskrive omverden slik den erfares (Thagaard, 2002. s. 36).

3.2. Utvalg

For å finne svar på problemstillingen er det valgt ut fire artikler med fokus på dramafaget. Artiklene er valgt ut i fra deres innhold, der flere legger stor vekt på voksenrollen. Det er også artikler som er av stor relevans for barnehageprofesjonen, men også for barnehagelærerutdanningen.

For dette studiet så jeg det som viktig å snakke med en informant som hadde rike erfaringer og god kunnskap om bruk av dramafaget i barnehagen. Derfor valgte jeg en ansatt i en barnehage som har fokus på de estetiske fagene. For å beskytte informantens identitet, og sikre anonymitet, velger jeg å ikke utdype mer om informantens stilling og valget ellers. Det vil bli brukt et fiktivt navn, «Mari», for informanten.

3.2.1. Intervjuet

Kvalitative intervjuer kan ha ulike strukturer; strukturert, delvis strukturert og ustrukturert. Ustrukturert intervju kan sees på som en samtale der hovedtemaet er presentert for informanten på forhånd. Denne typen intervju gir informanten en større frihet til å bringe nye tema på banen, og forskeren kan tilpasse spørsmål til informantens temaer (Thagaard, 2002. s. 84).

Et delvis strukturert intervju har på forhånd fastlagt de temaene som det skal stilles spørsmål rundt, men hvilken rekkefølge disse temaene måtte ha, er åpent, slik at forskeren kan *følge informantens fortelling, men likevel sørge for å få informasjon om temaene (...)* (Thagaard, 2002. s. 85).

Et strukturert intervju har spørsmålene utformet på forhånd, og rekkefølgen av disse spørsmålene er i større grad fastlagt enn i et delvis strukturert intervju. Et strukturert intervju brukes gjerne når det er vesentlig med sammenligninger mellom informanter (Thagaard, 2002. s. 84.)

Med dette som utgangspunkt har jeg valgt å kalle intervjuet i denne undersøkelsen ustrukturert til delvis strukturert. Hele intervjuet var mer formet som en samtale enn et intervju. Begge delte refleksjoner og erfaringer med drama i barnehagen, men jeg som forsker

trengte å stille ulike spørsmål for å finne svar som var relevante for oppgaven å få konkrete svar på, som kunne brukes opp mot problemstillingen.

Det var en lang samtale, der det ikke ble gjort opptak, men det ble tatt notater underveis av samtalen. Notatene ble ikke renskrevet i etterkant av samtalen, men notatene er kategorisert, og det er tatt utgangspunkt i de temaene som går igjen flest ganger og er av størst relevans for problemstillingen.

4. RESULTAT

I dette kapittelet vil det i første delkapittel bli gjort rede for funnene gjort i artiklene. Artiklene som blir lagt frem, er alle tatt fra samme tidsskrift, Nordisk dramapedagogisk tidsskrift.

Innledningen «Drama i barnehagen», et praksisintervju «Angelas dramarom», portrettintervjuet «Lekens kraft» og temaartikkelen «Er med på leken» er de artiklene som er blitt brukt. (To av artiklene er skrevet av samme forfatter, samme år, og vil bli skilt fra hverandre med bokstav a og b etter årstallet.). Artiklene er kategorisert i tre kategorier ut i fra de temaene som går igjen flest ganger, og funnene som blir presentert er i all hovedsak temaer som er relevant for problemstillingen.

I andre delkapittel vil det bli gjort rede for funnene gjort i intervjuet. Også her er det kategorisert ut i fra de temaer som går igjen flest ganger i tillegg til at det er lagt vekt på de fire temaer som er mest relevante for min problemstilling. Kapittelet er delt opp slik at artiklene og intervjuet er satt hver for seg og ikke opp mot hverandre. Voksenrollen vil vektlegges noe mer enn andre tema, mye fordi det legges stor vekt på voksenrollen i artiklene, og i intervjuet, men også fordi dette er en kjempe viktig del av hvordan barna opplever samspill.

4.1. Artikler

Flere av artiklene viser til endringer både i utdanningsløpet barnehagelærerutdanning, og i barnehagen gjennom årene. Det fremheves hvordan disse endringene påvirker samspillet mellom barn og voksne, og spesielt barnas dramatiske lek.

4.1.1. Drama i barnehagen

Kristiansen (2012a) legger vekt på at barna er avhengige av hverandre, rom og tid for å ha muligheten til å komponere og utvikle en god og fordypende dramatisk lek. «*Barns dramatiske lek er deres eget kulturuttrykk og burde vernes og forvaltes klokt av alle voksne som har med den å gjøre.*» (Kristiansen, 2012a. s. 6). Den dramatiske leken har vært en stor del av dramafaget i barnehagen lenge, og Kristiansen (2012a) skriver i sin temaartikkel at for å kunne sette barnas dramatiske lekekultur i fokus, vil dramafaget være det viktigste faget i utdanningen for barnehagelærere.

I et portrettintervju forteller Faith G. Guss at *dramaprosesser og teater for barn skal gi næring til leken, men leken skal være privat*. Hun mener at den dramatiske leken ikke er forbeholdt et publikum, barn skal få mulighet til å *utvikle egne uttrykksformer*, og ikke opptre. (Bernhardsen, 2012). Hun sier også at å uttrykke seg gjennom den dramatiske leken *er en erkjennelsesprosess, både med hensyn til å lære seg selv og hverandre å kjenne, og til å utforske og fortolke det tematiske materialet de gir form til* (Bernhardsen, 2012).

4.1.2. Rom og utstyr

Rom og utstyr er en viktig del for hvordan den dramatiske leken vil utarte seg.

Angela Rieck sier i et praksisintervju at «*Rommet må vær foranderlig, transformerende, uventet og overraskende.*» (Kristiansen, 2012b). Dette er eneste dramapedagog fulltidsansatt i en barnehage i oslo, som har fått utforme et eget rom som skal brukes i dramafaglig arbeid. I utformingen av rommet var hun opptatt av at dette skulle være et romme skulle gi barna impulser som ville transformere dem over i fantasiverden. Bruken av ulike stoffer som kunne brukes som spontane kulisser eller stemningsskapende elementer i leken. Utkledningstøy, en mengde hatter og vesker har blitt flittig brukt i rommet (Kristiansen, 2012b).

Det ser også ut til at bruk av naturmaterialer er noe som barna er opptatt av, det er småting som i fantasien kan bli akkurat det barnet selv ønsker (Kristiansen, 2012b).

4.1.3. Voksenrollen

Voksenrollen i dramaaktiviteter og dramatiske lek anses som viktig. Det legges vekt på at samspillet mellom barn og voksen fungerer bedre når barna er sammen med en voksen i små grupper. I artikkelen «*Angelas dramarom*» forteller intervjuobjektet at hun jobber med

grupper på to-tre barn. Den voksne har da større mulighet til å være *fullt tilstede i leken*. Relasjonene mellom voksne og barn vil da bli tryggere for barna, da de vil få fullt fokus fra den voksne. Hun sier også at *barnas individuelle særtrekk trer tydelig fram, og at hun kan bygge på hvert enkelt barns impulser når de er i en «på liksom-lek»* (Kristiansen, 2012b). En ser også at den voksne opplever og bli invitert inn i barnas lek. Den voksne forsøker å være i en skapende medvirkning sammen med barna, der barnas innspill er av størst betydning for hvordan den voksne opptrer, og den voksne tilpasser kropp- og stemmebruk.

Det trekkes frem at barnehagelærerutdanningen underviser i drama for å fremme og stimulere de voksne i barnehagen til å være lekende *uttryksmodeller for barnas lek*, som kan legge til rette for fantasi og gi inspirasjon til leken (Bernhardsen, 2012).

Å være bevisst sin rolle i leken sammen med barna er viktig. Det er ikke meningen at den voksne skal være dominerende i leken, men delta på barna premisser, og respondere og være impulsiv på samme måte som barna. Man skal være en inspirasjon i leken. (Bjarg & Måreng, 2012).

Voksenrollen innebærer også å være et godt forbilde for sine medarbeidere. I artikkelen sier intervjuobjektet at hun ønsker og prøver å være en inspirasjon for andre ansatte.

«Jeg ønsker å oppmuntre personalet til å bruke seg selv i leken, og prøver å ufarliggjøre der å gi av seg selv i et samspill. Hvis jeg kan bidra til at leken forstås som en helhetlig menneskelig utviklingsarena, og ikke som en prestasjon – har jeg lyktes.» (Kristiansen, 2012b).

At de voksne tørr å leke er viktig, spesielt fordi barna synes det er gøy å ha lekende voksne rundt seg. Gjennom leken vil det oppstå et samspill mellom voksen og barn *som er kvalitativt annerledes enn det samspillet en ellers opplever med barna* (Bjarg & Måreng, 2012.).

4.2.Intervju

Danning er en livslang prosess, noe man opplever bevisst, men også ubevisst. Dette intervjuet var også en del av en dannelsingsprosess, min egen dannelsingsprosess i forhold til innhenting av informasjon til denne oppgaven. Intervjuet som ble en samtale, der vi kom inn i et samspill der vi delte erfaringer og refleksjoner vi selv hadde gjort oss.

4.2.1. Danning i barnehagen

På spørsmål om hvordan barna kan påvirkes av dramafaget (se vedlegg 8.1, spørsmål 3.) svarer «Mari» at dramafaget er med på å «hente opp» barnas personlighet. Det å kunne «være som noen», og «være sammen med noen» bidrar til identifisering med rollene som er en del av leken. Videre vil dette bidra til identifisering med barnets «jeg». Danningen handler om hvordan jeg blir jeg.

«Mari» sier også at dramafaget kan være med å inspirere til livet. Gjennom sansing vil man kjenne at enkelte elementer, enkelte hendelser og møter vil gi en gnist og en spirit, kanskje til videre arbeid med drama eller i utviklingen av personligheten.

På spørsmål om hvorfor drama er viktig i barnehagen svarer «Mari» at drama er med på å styrke barnet. Gjennom dramafaget, spesielt den dramatiske leken, vil barnet bli styrket slik at det vil bli tryggere på seg selv og egne valg. Den dramatiske leken vil være en arena for mye latter og glede for barna, som vil være en bidragsyter som vil hjelpe barnet til å *tåle livet*.

«Bruk drama i hverdagen! Da blir livet herlig og godt å leve.»

4.2.2. Drama i barnehagen

«Drama er kropp, sanser.. det som skal til for å bli et menneske.». Dette skjer i samspill med andre barn og voksne. Hun legger til at drama er *sansing med kroppen*.

«Mari» forteller om eksempler der hun har sett barna som går inn som en «lærer-i-rolle», der barna fordeler roller, og legger til rette for hvordan leken skal utvikle seg. Drama handler om agering, en late-som-om lek der barna trer inn i en rolle og gjenskaper eller omskaper det de har opplevd i løpet av dagen, eller helt vanlige rutiner.

På spørsmål om hvorfor drama brukes i denne barnehagen svarer «Mari» at leken har vært det største i hennes liv, og da kanskje spesielt dramaleken. Hun mener at siden opplevelsene hun har fra leken og at leken har vært en så viktig del i hennes liv, ønsker hun å gi barna i barnehagen den samme muligheten som hun selv hadde som liten.

«Jeg har tro på det!», sier hun. (Se vedlegg 8.1, spørsmål 4).

Drama er noe som brukes i barnehagen hver dag, *hele tiden* (se vedlegg 8.1, spørsmål 2). De opplever veldig mye dramatisk lek blant barna. Barnehagen har utkleddingsklær som barna bruker flittig, og det er spesielt sko som fenger i den dramatiske leken.

4.2.1. Rom og utstyr

«Mari» er opptatt av gjenbruk av verdiløse materialer. Hun mener at skoer og kakebokser, bøtter, pappesker og lignende er med på å skape både spennende leker og instrumenter, men også magiske rom, som innbyr til lek. For å skape rom for barna bruker hun gjerne ulike stoffer og materialer, med ulike farger og teksturer. Ved bruk av slike materialer kan man skape magi, og magiske rom, som inviterer og inspirerer barna til dramatisk lek.

4.2.2. Voksenrollen

«Mari» forteller at voksenrollen i barnehagen er kjempe viktig, også i forhold til den dramatiske leken. Den voksnes væremåte i forhold til dramafaget er viktig sammen med barna, og vil være med på å påvirke barnets dannelse. Den voksne bør være lekende og tenke magisk, og være bevisst barns *dramaværemåte* og bruke den på en måte som kan skape engasjement og glede hos barna. Å våge å improvisere når man kjenner at man mister litt kontroll, vil i enkelte tilfeller være avgjørende for barnas opplevelse av dramaaktiviteten. Å tro på seg selv er avgjørende for å få andre til å tro på deg/rollen din.

Hun forteller at det er viktig at de voksne i barnehagen selv har kjent på hvordan drama kjennes på kroppen, og fortelle at barnehagen noen ganger bruker dramapreget aktiviteter på personalmøter, slik at man ufarliggjør det å leke samtidig som det kan gi større interesse for barnas lek. (Se vedlegg 8.1, spørsmål 1).

Hvordan de voksne tuner seg inn i barnas dramatiske lek vil ha betydning for hvordan leken utvikler seg videre. De voksne skal tune seg på barnas premisser, men det er også viktig at den voksne kan tune seg ut av leken uten at det forstyrrer den leken barna har fått en flyt i. Og evne å *så frø* som kan bidra til barnas lek er vesentlig, og kanskje ekstra viktig for de barna som har vanskelig for å komme inn i lek på egen hånd.

Gjennom intervjuet påpeker «Mari» flere ganger hvor viktig det er med gode voksne i barnehagen, «*Ikke glem de voksne!*».

«Mari» sier også at hennes inntrykk av de voksne i barnehagen er at de er for opptatt av at for eksempel sko, og gjerne da de voksne sine sko, ikke skal inn på avdelingen. Sko kan være en del av barnas kostyme, og ved å ta skoene fra barnet eller be barnet sett de tilbake, vil ødelegge barnas lek, noe vi vil unngå. De voksne må observere barnas lek før de griper inn og gjør endringer, som for eksempel å ta bort sko.

5. DRØFTING

I dette kapittelet vil jeg se hvordan mine funn belyser problemstillingen for oppgaven;

Hvordan kan arbeid med drama i barnehagen bidra til barns danning?

Flere av temaene i dette kapittelet vi gå noe inn i hverandre, og teoriene og funnene som blir drøftet kan gjerne sees i sammenheng med et eller flere av de andre temaene.

5.1.Danning i barnehagen

«En gutt (4 år) vil gjerne høre på musikk. Han vil høre på Kaptein Sabeltann, og gjerne så mange sanger som mulig. Mens han hører på musikken endrer ansiktet seg og gutten ser litt streng ut, og han beveger kroppen på en annen, mer mystisk måte enn han gjorde tidligere. Gutten har gått inn i en rolle, Kaptein Sabeltann, og han bruker kroppsspråk og mimikk for å tydeliggjøre dette i sin dramatiske lek.» (Se vedlegg 8.2. hvor et lignende eksempel blir presentert).

«Mari» sier at danningen handler om hvordan jeg blir jeg, og hun mener at dramafaget er viktig i barnehagen, nettopp fordi det er med på å styrke barnet i danningen av «jeget». Den dramatiske leken vil styrke barnet slik at det kan bli tryggere på seg selv og egne valg.

Faith Guss sier at å uttrykke seg gjennom den dramatiske leken *er en erkjennelsesprosess, både med hensyn til å lære seg selv og hverandre å kjenne* (Bernhardsen, 2012).

Lillemyr (2012. s.36) påpeker at leken er viktig for barna og fer deres danning. Leken kan være en faktor som kan stimulere flere sider ved barnets utvikling, stimulere til læring og sosialisering (Lillemyr, 2012. s. 36).

Både «Mari», Guss og Lillemyr legger vekt på danningen gjennom leken og hvilke positive sider leken vil ha for barnets danning. Selv er jeg enig i hva de begge sier, og ser det som særdeles viktig at leken tilegnes stor plass og verdi i barnehagen. Gjennom den dramatiske

leken vil barna ha mulighet til å prøve ut å eksperimentere med ulike roller, og som «Mari» sier, tror også jeg at dette vil være med på å styrke barnet. Styrke barnet på en slik måte at det tørr å stå for den det er og vise og si sine meninger sammen med andre barn og voksne.

Barnet i eksempelet er i en slik styrkningsfase. Han våger å bruke kroppen ekspressivt for å uttrykke en annen rolles uttrykk og budskap, og jeg mener han er i en fase hvor han utforsker egen muligheter å uttrykke seg på.

Kjølsvik sier at dannelse er det som former et menneske, han mener at personligheten vår er et resultat av danningen (Kjølsvik, 2014. s. 10). Det mener jeg han har rett i. Et menneske og særlig barn, vil utvikle seg i forhold til de erfaringene og opplevelsene det møter, og etter hvert internalisere de holdninger og verdier som føles riktig for en selv. Hvem vi er som personer vil komme til syne i møte med andre.

Jeg ser også at «Barns hundre språk» fra Reggio Emilia pedagogikken, legger vekt på at tilrettelegging og stimulering, vil gi barnet tillitt til egen personlighet og evner (Jonstøij & Tolgraven, 2003. s. 29-30.).

Slik jeg forstår dette bør barnehagen legge til rette for at barna skal få uttrykke sine tanker og meninger (gjerne i estetiske prosesser) i samspillsituasjoner, og de skal anerkjennes, slik at vi kan være med å bidra til utviklingen av barnets personlighet.

5.2.Drama i barnehagen

Drama i barnehagen kan være så mye mer enn teater og forestillinger, og her vil det bli lagt vekt på den dramatiske leken og pedagogisk drama, barnas domene kontra den voksenstyrte aktiviteten.

5.2.1. Den dramatiske leken

Kristiansen (2012a) sier at barna trenger hverandre, tid og rom for gis muligheten til å komponere og utvikle en god og fordypende dramatisk lek. «*Barns dramatiske lek er deres eget kulturuttrykk...*» (Kristiansen, 2012a).

Guss sier i sitt intervju at barna skal få mulighet til å *utvikle egne uttrykksformer*. (Bernhardsen, 2012).

På bakgrunn av det både Kristiansen (2102a) og Guss sier, ser jeg på den dramatiske leken som barnas arena, det er deres uttrykksform som de skal kunne være sjef over den stunden de er i leken. Guss sier også at den dramatiske leken skal være privat, og at barna skal ha mulighet til å skjerme sin lek hvis de ønsker det. Jeg har selv opplevd flere ganger og bli sendt ut at rom fordi barna vil være for seg selv uten noen voksne til stede og dette må være greit. Den voksne må da forstå at barna selv klarer å drive leken fremover, de er selv i stand til å legge føringer for hverandre for hvordan leken skal utarte seg. Når barna er inne i en slik flyt er det vesentlig at de får fortsette, slik at vi kan være sikre på at de kan ha et utbytte av leken, både med tanke på samspill og sosial kompetanse, utvikling av lekferdigheter og videreutvikling av vennskap. Også her vil jeg trekke inn det «Mari» sier i intervjuet, at hun er spesielt opptatt av den dramatiske leken og hvordan den kan bidra til å styrke barnet slik at det vil bli tryggere på seg selv og egne valg. I egne refleksjoner støtter jeg meg til det hun sier. Jeg tror at barna kan bli mer utadvendte gjennom dramatisk lek. Barna vil glede hverandre og stimulere hverandres behov for kontakt med jevnaldrende, og de vil hjelpe hverandre, som «Mari» sier, til å *tåle livet*. Hun sier også at drama er sansing med kroppen. Slik jeg tolker det, vil det si at vi bruker kroppen til å bli kjent med omverden. «Mari» sier at agering, late-som-om-lek er mye av det drama handler om, her kan barna tre inn i de roller de måtte og gjenskaper eller omskaper det de har opplevd i løpet av dagen, eller helt vanlige rutiner. Jeg tror at denne ageringen og late-som-om-leken er en måte barna bearbeider de inntrykkene de har fått over en periode.

5.2.2. Pedagogisk drama

Det pedagogiske drama har det ikke vært lagt så stor vekt på hverken i intervjuet eller artiklene, men jeg ser dette som en positiv del av dramafaget i barnehagen, og vil derfor ta utgangspunkt i teorien for å drøfte dette kort.

Pedagogisk drama innebærer de voksenstyrte delene av dramafaget i barnehagen.

Dramaforløp vil jeg tro er det som er mest brukt i barnehagen, med unntak av den dramatiske leken. Dramaforløp er avhengig av planlegging fra den voksnes side, og vil gjennom hele prosessen være avhengig av voksen deltakelse. (Se kapittel 2.2.2).

Sæbø har på sin side skrevet om Neelands metoder for dramaforløpet.

Brian Way mente at personlighetsutvikling var viktig i dramafaget, og konstruerte en teori om «Personlighetssirkelen» (Heggstad, 1998. s. 233).

Selv mener jeg at pedagogisk drama kan være personlighetsutviklende for enkelte barn i en prosess, der jeg tror tema for prosessen er vesentlig for om dette vil ha noen betydning for barnas utvikling av personligheten. Skal man kunne bidra til personlighetsutvikling er det vesentlig å bruke tema som barna er interesserte i. Å fange deres oppmerksomhet og fokus vil være

5.3. Rom og utstyr

Angela Rieck sier hun er opptatt av at rommet kan gi barna impulser som ville transformere dem over i fantasiverden (Kristiansen, 2012b). Hun sier at; «*Rommet må vær foranderlig, transformerende, uventet og overraskende.*» (Kristiansen, 2012b).

Wolf sier blant annet at «*barnehagens pedagogiske miljøer skal være frodige og varierte lekemiljøer, som inviterer, inspirerer og lokker*» barn til å være i et *lekende samspill* (Wolf, 2014. s. 50).

Hvordan rommene i barnehagen utformes er kjempe viktig for den dramatiske leken.

Dramatisk lek trenger, som både Rieck (Kristiansen, 2012b) og Wolf (2014. s. 50) sier, foranderlige og frodige lekemiljøer.

Selv har jeg en mening om at hyppig ommøblering av rommene kan være med på å vekke til livet nye tema for den dramatiske leken. Ommøbleringen kan være en inspirasjon til leken. Jeg mener det vil være viktig at det dannes ulike kroker på avdelingen, der barna eventuelt kan ha gjemmesteder der de kan utforme sin dramatiske lek.

Hvilke materialer som finnes i rommet er vesentlig, ulike tøyestykker og stoffer, gjenstander som

5.4. Voksenrollen

«*Gutt1 (3 år) kommer løpende inn på avdelingen i mine joggesko. Jeg går bort til gutten og sier at skoene må få stå i gangen så det ikke blir så møkkete inn på avdelingen. Jeg tar med meg skoene og setter de på plass i gangen. Etter en liten stund kommer Gutt2 (3 år) løpende forbi med et annet par joggesko, og inn på utkleddingsrommet. Jeg går etter for å se hva som*

skjer, og skjønner fort at joggeskoene brukes som rekvisitt i barnas rollelek. I stedet for å ta med meg joggeskoene, lar jeg barna drive leken videre.».

Hvordan voksne tilpasser seg barna i barnas lek er viktig. «Mari» nevner i vår samtale at de voksne må vurdere barnas hensikt med bruk av de rekvisittene barna selv tar med seg inn i leken.

Wolf (2012. s.48) viser til at det ikke nødvendigvis er de konkrete leketøyene som vil ha størst betydning i leken for barna, men hvordan gjenstanden kan brukes og hvilke muligheter den har (Wolf, 2012. s. 48).

Slik jeg tolker både «Mari» og Wolf sine påstander, må de voksne hele tiden være observante for hvilke muligheter de gir barna med tanke på hvilke materialer og gjenstander som finnes i barnehagens fysiske miljø. Ved å gi barna tilgang til rikelig med utkledningsutstyr, som for eksempel vester, jakker, kjoler, sko og hatter, gir man barna muligheten til å bruke fantasien og lage egne figurer og roller.

Sæbøs tanker om voksenrollen er viktige for en barnet. Hun legger vekt på at pedagogen må ha en god omsorgs- og formidlingsevne for å kunne skape lærende miljøer som fremmer utvikling hos barnet (Sæbø, 2012. s. 65). Den voksne står ikke bare for overføring av kunnskap og verdier, men en formidler også verdier som vil ha betydning for hvordan barnet vil se på seg selv i fremtidige læresituasjoner (Larsen, 1997, gjengitt i Sæbø, 2012. s. 65-66).

Disse tankene og verdiene mener jeg er viktig for en voksen å ha i en dramaprosess sammen med barna. Det er ikke alltid at dramaprosessen får det utfallet man ønsker, og da vil det være viktig at barna føler en anerkjennelse i forhold til de innspillene barnet kommer med, og det skal føle at det bli tatt på alvor. Den voksne må ta i bruk barnas innspill for å kunne skape en læring for barnet, samtidig som at dette vil ha betydning for barnets dannelsesprosess. De voksne må alltid huske at hvordan de tuner seg inn og ut av barnas lek vil ha stor betydning for hva som vil skje videre i leken. De voksne må gjerne inviteres inn i leken sammen med barna, men de skal da delta på barna sine premisser og ikke være dominerende.

6. KONKLUSJON

Så er det tid for å trekke konklusjoner. «*Hvordan kan arbeid med drama i barnehagen bidra til barns danning?*». Et veldig kort og enkelt svar på denne problemstillingen, vil være at arbeid med drama i barnehagen bidrar positivt til barns danning. Jeg skal selvfølgelig utdype dette mer.

I denne undersøkelsen har jeg lært at dramaarbeidet i barnehagen er en hverdagsprosess. Den dramatiske leken vil oppstå hverdag, og hvordan vi som voksne til rette legger for både den dramatiske leken og pedagogisk drama vil ha en betydning for barns danning. Som det nevnes i teorikapittelet legger Rammeplan stor vekt på leken i barnehagen, og ser leken som *kjernen i barnets utvikling og læring* (Kunnskapsdepartementet, 2011, s 32). Leken skal tilegnes stor plass, fordi den har en egenverdi og er en viktig faktor i barndommen. Gjennom leken utvikler barna *en sammensatt kompetanse*. Gjennom den dramatiske leken vil barna lære å se ting fra andres ståsted og de kan gi tanker og følelser en form (Kunnskapsdepartementet, 2011. s. 32).

Denne teorien som Rammeplan legger vekt på viser at store deler av dannelsesarbeidet skjer gjennom leken, den læringen baret tilegner seg i leken, og hvordan barnet utvikler seg sosialt, er en del av dannelsesprosessen.

Danning foregår hele livet, og kanskje spesielt mye i barnehagen. Danningen handler om hvordan jeget dannes. Siden barna er lekende vesener, og har leken som en veldig stor del av barndommen, vil danningen gjerne skje i en lekende sammenheng. Det er her den dramatiske leken kommer inn. Den dramatiske leken hjelper barna i sosialiseringen og i utviklingen av jeget.

Voksenrollen kan ikke nevnes ofte nok. De voksnes rolle i den dramatiske leken og i et pedagogiske drama har en så stor betydning for hvordan barna vil oppleve samspill, og hvordan deres egen tanker og innspill vil bli gitt betydning.

Hvordan skal vi voksne oppføre oss sammen med barna i den dramatiske leken? Hvordan kan vi lede et pedagogisk drama på en god måte?

Dette er spørsmål en må ta stilling til, og jeg ser det som viktig at man finner gode svar på dette. Selv mener jeg at denne oppgaven belyser og kommer med gode svar til disse spørsmålene. Voksenrollen påpekes i flere av artiklene og intervjuet, og teoriene legger stort ansvar hos den voksne i forhold til tilrettelegging og væremåte sammen med barna. Jeg tror at uten god nok innsikt på dette området, kan man ødelegge leken i stedet for å komme med

innspill som fremmer videre utvikling og engasjement i leken, og det er ikke ødeleggelse vi ønsker. Vi ønsker barn som er trygge på seg selv, som kan uttrykke de inntrykkene de har fått. Selv har jeg stor tro på dramafaget i barnehagen, og ønsker og håper at dette blir brukt ofte og bevisst hos de fleste barnehager.

6.1.Hva kunne vært gjort annerledes?

I denne undersøkelsen kunne det likeså vel blitt brukt andre metoder for å finne svar på problemstillingen. Gjennom observasjoner, deltagende observasjoner og intervju, kunne man fått like gode, og kanskje enda bedre svar på problemstillingen. Disse metodene ville gitt mer erfaringsbasert datamaterialer som kanskje ville vært lettere og tolke.

Selv om jeg sitter med en ganske klar konklusjon på problemstillingen, føler jeg at de artiklene som er brukt i undersøkelsen, ikke legger stor nok vekt på danningen som skjer gjennom dramafaget.

Som siste ord i denne oppgaven vil jeg igjen sitere «Mari»:

«Bruk drama i hverdagen! Da blir livet herlig og godt å leve.»

(«Mari», Mai, 2015)

7. LITTERATURLISTE

- Aamli, K., (2014). Fant lite vesker og hatter i barnehager. Hentet 19/5-2015, fra: <http://forskning.no/barn-og-ungdom-pedagogiske-fag/2014/04/fant-lite-vesker-og-hatter-i-barnehager>
- Barnehageloven (2005). Lov om barnehager. Hentet 24/5-2015 fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>
- Bernhardsen, A., (2012). *Lekens Kraft*. Nordisk dramapedagogisk tidsskrift. Drama i barnehagen, årgang 49 (04/2012), 12-14.
- Bjarg, G. & Måreng, S., (2012). *Er med på leken*. Nordisk dramapedagogisk tidsskrift. Drama i barnehagen, årgang 49 (04/2012), 18-21.
- Heggstad, K., M., (1998). *7 veier til drama. Grunnbok i dramapedagogikk for lærere i barnehage og småskole*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Jonstøij, T., & Tolgraven, Å., (2003). *Hundre måter å tenke på. Om Reggio Emilias pedagogiske filosofi*. Danmark: N.W. Damm & Søn.
- Kjølsvik, I. (red.), (2014). *Danning for liten og stor*. Levanger: Forlaget Helse-Frelse.
- Kristensen, K., O., (2012a). *Drama i barnehagen*. Nordisk dramapedagogisk tidsskrift. Drama i barnehagen, årgang 49 (04/2012), 6-7.
- Kristensen, K., O., (2012b). *Angelas dramarom*. Nordisk dramapedagogisk tidsskrift. Drama i barnehagen, årgang 49 (04/2012), 8-11.
- Kunnskapsdepartementet, (2011). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Bergen: Kunnskapsdepartementet.
- Lillemyr, O., F., (2012). *Lek på alvor*. Oslo: Universitetsforlaget. 3. utgave.
- Prøysen, A., (1978). *Verker: 5. Onger er rare*. Oslo/Gjøvik: Tiden Norsk Forlag.
- Steinsholt, K. & Øksnes, M. (red.), (2013). *Danning i barnehagen. Perspektiver og muligheter*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Sæbø, A., B., (2012). *Drama i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget. 3. utgave.
- Thagaard, T., (2002). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget. 2. utgave.
- Wolf, K., D., (2014). *Små barns lek og samspill i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget.

8. VEDLEGG

8.1. Intervjuguide

1. Hvilke erfaringer har der med drama i barnehagen?
2. Hvor ofte bruker dere drama i barnehagen? I så fall; Hvilke drama-metoder bruker dere sammen med barna?
3. Har dere sett noen klare tegn på hvordan drama kan påvirke barna?
4. Hvorfor brukes drama her?
5. Hvorfor er det viktig å gi rom for drama i barnehagen?
6. For hvilke aldersgrupper legger dere størst vekt på bruk av drama?
7. Drama for de minste; Hvordan? Hvorfor?

8.2. Eksamensoppgave høstsemester 2014

Drama i barnehagen

Drama i barnehagen innebærer ikke bare teaterforestillinger. Det handler om så mye mer. Rollelek, her-og-nå-situasjoner, voksenstyrt dramalek (for eksempel dramatisering av eventyr), dramaforløp, dette for å nevne noe. Det fasinerer meg hvordan barn kan gå inn i rolle og det å se hvordan de bruker kroppsspråk, mimikk og stemmen for å tydeliggjøre sin rolle, er utrolig interessant. På grunnlag av dette, og spesielt barns evne til å gå inn i rolle, valgte jeg å ha dramafaget som hovedfokus for mitt prosjektarbeid, der musikkfaget og kunst- og håndverksfaget også er trukket inn, både for å skape variasjon i prosessen, men også fordi disse fagene er så nært knyttet sammen. Jeg ville se på barns empatiske sider, og hvordan de formidler dette gjennom dramatisering. Min problemstilling ble derfor slik; *Hvordan uttrykker barn følelser i spill av eventyr, og er det forskjeller på hvordan gutter og jenter uttrykker disse følelsene?* Da denne prosessen satte i gang, hadde jeg en sterk formening om at jeg kom til å se store forskjeller på gutter og jenter, men sitter igjen med et annet svar enn jeg hadde forventet. Dette kommer jeg tilbake til senere i teksten. For å finne svar på problemstillingen har jeg vært ute i barnehager og gjennomført et praktisk-didaktisk opplegg, der jeg selv har vært svært deltakende sammen med barna. I teksten kommer jeg til å bruke egne teorier, observasjoner og erfaringer, samt faglitteratur for synliggjøre mine funn og for å besvare problemstillingen på best mulig måte.

Hvilke metoder er brukt i prosessen?

For å finne svar på problemstillingen har jeg brukt deltakende observasjon som metode. Jeg ville ikke gi ansvaret for gjennomføringen av aktiviteten til andre, da det kunne blitt gjort på en annen måte enn det jeg selv ønsket. Derfor har jeg brukt den pedagogiske lederen på avdelingene jeg har vært hos, som en hjelpende hånd i observasjonen av barna og deres uttryksmåter. Jeg tror at gjennom deltakende observasjon vil man sitte igjen med observasjoner som kanskje samsvarer mer med de teoriene man har rundt temaet på forhånd. I en deltakende observasjon kan man lettere styre aktiviteten i den retningen man ønsker.

Teorier som utgangspunkt for prosjektarbeidet.

Jeg har en formening om at barn som har fått god stimulering, spesielt innenfor den taktile sansen, er gode empatiske aktører. Barn som selv har følt en trygghet og omsorg, tror jeg har lettere for å vise empati ovenfor andre senere.

En av mine teorier, som har oppstått gjennom observasjoner av enkelt barn i lek, er at barn har god evne til å vise følelser i dramatisk lek.

Innenfor dramafaget har jeg også sett på Faith G. Guss sine meninger om likheter mellom dramatisk lek hos barn og en teaterproduksjon.

I tillegg har jeg også brukt Viktor Lowenfeld sine teorier om barns ulike tegnstadier, for å se hvor langt barna har kommet i tegneutviklingen.

Barn i rolle i frilek – Dramatisk lek.

Barn kan lett skape roller med enkle gjenstander, som for eksempel et par sko. I min praksisperioden fikk jeg se flere gode eksempler på dette, og vil bruke en praksisfortelling for å synliggjøre dette; *G, 4 år går rundt i et par høyhælte sølvsko. Han kommer bort til meg og spør om jeg kan sette på en cd med kaptein sabeltann-musikk. Med en gang CD-en spilles av, trer gutten inn i rollen som sin egen kaptein Sabeltann og har en helt annen mimikk og et helt annet kroppsspråk en tidligere.*

I dette eksemplet er det et par sko og musikk som setter gutten inn i en rolle. Skoene brukes som et symbol for kaptein sabeltann, gutten trenger ikke et helt antrekk for å vise at han er en annen (selv om han har det i hylla si). Denne dramatiske leken kan vi også kalle agering, gutten tar på seg en rolle, og lever seg virkelig inn i rollens verden.

Gutten har dannet seg indre bilder av hvordan denne karakteren opptrer og det kommer frem gjennom hans uttrykksevne. Han bruker øynene spesielt godt, og har et kroppsspråk som man ikke kan ta feil av; dette er kaptein Sabeltann. Vi kan si at denne ageringen/dramatiske leken er en form for bearbeidelse av inntrykk som gutten har fått. Vi kan godt si at dette er inntrykk som gir uttrykk. Dette barnet følger et mønster i leken, han har utviklet en egen handling i leken, ut i fra det han har sett og hørt gjennom eventyr, teater og musikk. Han lever seg inn i rollen og improviserer for hver gang han trer inn i rollen, samtidig som gutten har dannet seg egne rammer for denne leken/dramatiseringen.

I følge Aud B. Sæbø har dramapedagoger den siste tiden vært opptatt av å analysere barns dramatiske lek med et teaterperspektiv, de har vært opptatt av å bli bevisst likheter mellom barns dramatiske lek og teater, med tanke på uttrykksform og uttrykksmidler (Sæbø, 2012. s. 43). Faith G. Guss har lenge forsket på barns dramatiske lek, og mener at for å bedre kunne forstå denne typen lek, er det viktig å trekke linjer til en teaterproduksjon (spesielt improvisert). (Sæbø, 2012. s. 54-55). Gjennom barns dramatiske lek kan en tydelig se likhetstrekk til teateret. Det er ikke først og fremst at barna tar på seg en rolle som er den største likheten, men evnen til improvisasjon og agering. Handlingen som barna tar inn i rolleleken er gjerne inntrykk fra det virkelige liv, og gjennom den dramatiske leken utforsker barna hvordan de kan uttrykke *situasjonen i spillets symbolske form. Virkeligheten gjenskapes og omskapes i fiksjon ved hjelp av fantasien, og barnets mål i den dramatiske leken er å finne et estetisk uttrykk for det de er opptatt av, det leketemaet de utforsker i spillet.* (Sæbø, 2012. s. 44).

Pedagogisk drama.

Selv har jeg valgt å ha fokus på pedagogisk drama, hvor det på forhånd er bestemt hvilket eventyr som skal være utgangspunkt for dramatiseringen. Eventyret jeg valgte for mitt prosjekt heter «Gutten som hadde så vondt» (se vedlegg 1). I dette eventyret er det flere elementer som danner et godt grunnlag for dramatisering. I eventyret spilles det på følelser, som kan være lett og formidle gjennom dramatisering. Humor blir også vesentlig, da gutten i eventyret får mange rare råd om hva han skal gjøre for å bli frisk igjen. For å se forskjellene mellom pedagogisk drama og dramatisk lek blir det vesentlig å vise til definisjoner. Først vil jeg se på definisjon av det pedagogiske drama:

I drama arbeider vi med spill og strukturering av spill, som innebærer av aktiv identifisering med tenkte figurer og/eller situasjoner. Det er en estetisk erkjennelsesform hvor følelser og intellekt er refleksjonsmidler, og kropp og stemme er uttrykksmidler. (Heggestad, 1998. s. 21).

I denne definisjonen er det strukturering av spill som, først fanger mitt fokus. I et pedagogisk drama må en pedagog arbeide med tilrettelegging, planleggingsprosesser om fabler og fiksjon og etterarbeid blir vesentlig. Mye av det pedagogiske drama foregår ute av spill, derfor blir disse prosessene viktig. (Heggestad, 1998. s. 21). Det er først og fremst de voksne sitt ansvar, og man har som oftest en målsetning med selve prosessen. Det som kjennetegner det pedagogiske drama er at dette er en voksenstyrt aktivitet, i motsetning til dramatisk lek, som

er et resultat av barns impulser, inder bilder og inntrykk. Det har vært vanskelig å finne en definisjon på dramatisk lek, og jeg har derfor tatt meg den frihet og laget en egen definisjon med Sæbø's meninger som inspirasjon, som for meg henger sammen med dramatisk lek; *Dramatisk lek er barnets domene, et fristed der barnet kan uttrykke inntrykk de har fått, der fantasi og virkelighet går om hverandre. Dramatisk lek er utforskning av stemme- og kroppsbruk og tid og rom er ikke nødvendigvis relevant for barna.*

Det er altså noen likheter, men det finnes også ulikheter. En teaterproduksjon er skapt for et publikum, i motsetning til den dramatiske leken. En teaterproduksjons formål vil være å formidle et budskap til publikum, og produksjonene settes opp for underholdningens del. I både pedagogisk drama og dramatisk lek, er identifisering med tenkte figurer vesentlig. Barna skal ta på seg en rolle som ikke er de selv. De skal uttrykke følelser, kroppsspråk, mimikk som samsvarer med den rollen de trer inn i. En kan se barn som for eksempel tar på seg rollen som en veldig sterk mann, de vil med en gang bruke kroppen ekspressivt for å vise styrke, samtidig som de bruker mimikk for å vise at de bruker kreftene sine når de strammer muskler.

Prosjektarbeid i barnehagen.

Fra første dag i planleggingsprosessen har jeg vært klar på hvilket fagområde jeg ville ha fokus på. Dette prosjektarbeidet har vært lærerikt. Jeg har hele tiden sett for meg hvordan resultatet kommer til å bli, og hatt en del teorier om hva resultatet ville bli. Etter gjennomføringer i barnehagen kan jeg si at resultatet har overrasket meg, og jeg ser at mine forventninger kanskje ha vært litt urealistiske i forhold til hva jeg har observert. Jeg var veldig sikker på at jeg kom til å se/observere akkurat det sammen som jeg hadde teorier om.

Gjennomføringen av det praktisk-didaktiske opplegget ble delvis som jeg hadde forventet den først gangen. Barna var ivrige og vi brukte god tid på dramatiseringen, både med og uten instrumenter (se vedlegg 2). Bruken av instrumenter i dramatiseringen blir reflektert over senere i teksten.

Første utprøving/gjennomføring av aktiviteten i barnehagen ble et vendepunkt i prosessen (se vedlegg 3.). Jeg fikk endelig kjenne hvordan mitt prosjektarbeid er i praksis. Noen av teoriene jeg hadde i forkant ble bekreftet, mens andre ble avkreftet. Som jeg nevnte tidligere var jeg ganske sikker på jeg kom til å se forholdsvis store forskjeller mellom gutter og jenter, der jeg

trodde jentene ville ha lettere for å vise følelser i spill av eventyr enn det guttene ville ha, men det var det altså ikke. Jeg sammenligner en gruppe på 13 barn (begge gruppene), der seks av barna er jenter og sju av barna er gutter, og denne første gruppen, både gutter og jenter, viser ganske lik evne til å vise følelser i spill av eventyr. I den første gruppen var det spesielt en gutt og en jente som utpekte seg. Begge barna hadde stor glede av dramatiseringen, og hadde et meget ekspressivt uttrykk. Barna var såpass trygge at de kunne bruke kroppen akkurat som eventyret gir de muligheten til. Etter hvert ble de begge såpass trygge også i sine roller at de kunne ta sine egne replikker. Voksenrollen ble viktig. Da jeg fortalte eventyret, mens barna dramatiserte, ga jeg barna muligheten til å ta sine egne replikker. De nølte litt i starten, men når jeg som voksen begynte på replikken sammen med barnet, ble det tryggere, og etter hvert trengte ikke barna min hjelp i replikkene.

Første gjennomføring viste meg at de teoriene og forestillingen en har, ikke alltid stemmer. For denne aktiviteten tror jeg også sammensetningen av gruppen er av betydning. Barn blir tryggere sammen med andre barn som de kjenner godt, samtidig som det er viktig at barna utfordres på akkurat dette punktet.

Andre gang jeg gjennomførte opplegget valgte jeg en annen barnehage (se vedlegg 4.). Dette gjorde jeg for å se om det ville være forskjeller også mellom barnehagene, men jeg vil si at observasjonene er ganske like i begge barnehagene, og jeg tror dette handler om aldersgruppe og barnas egen trygghet i gruppen. Også i denne gruppen var det spesielt en jente og en gutt som utmerket seg. Jenta (4 år) var veldig trygg fra begynnelsen og hadde en meget god formidlingsevne. Hun ville være uglen i eventyret (se vedlegg 1), og husket veldig raskt lange replikker. Hun brukte også stemmen som lydeffekt, noe som samsvarte godt med selve dramatiseringen. Jenta brukte kroppen litt ekspressivt, hun brukte blant annet hendene til å komme flyvende inn da gutten i eventyret trengte hjelp. Gutten som utmerket seg, hadde mange innspill til endringen i dramatiseringen og eventyret. I stedet for å at gutten i eventyret møtte en hare i skogen, syntes denne gutten at det passet veldig godt om det var en gresshoppe og ikke en hare. Gutten kom med løsninger som var veldig morsomme og anvendelige for dramatiseringen. Det ble nye dyr og nye bevegelser, som skapet en del latter. Også her er voksenrollen viktig. Evnen til å se og høre barnas innspill mener jeg er vesentlig for å holde barna interessert over en lengre periode av gangen. Den voksne må evne å ta i bruk barnas ideer, og lytte til deres tanker.

Gjennom denne prosessen ble det naturlig for meg å se på barnas følelsesintelligens. Følelsesintelligens handler om hvor lite eller mye tankeevnen og følelsesevnen er utviklet hos hver enkelt individ (Carlsen & Samuelsen 1988, s. 26). Slik jeg tolker dette, er det enklere for de med en godt utviklet følelsesevne og vise følelser, enn for de med en mindre utviklet følelsesevne. Det kan også være lettere for de med godt utviklet følelsesevne og forstå andres følelser, dermed kan det være lettere og vise empati for den som, på ett eller annet vis, er såret. Her vil jeg understreke bruken av ordet *kan*, da det selvfølgelig er individuelle forskjeller. Det ble tydelig for meg at dette var vanskelig for barna å formidle uten at en voksen viste hvordan. I min første utprøving i barnehagen var barna gode på å bruke kroppen ekspressivt, men slik jeg ser det, stemte ikke mine forventninger med resultatet. Her kan det selvfølgelig være flere faktorer som spiller inn; jeg var for noen helt ukjent, noen hadde liten interesse for eventyret, andre hadde det veldig moro med bevegelsene og dramatiseringen og formidlet heller en glede av å være en del av aktiviteten enn å formidle guttens smerte. Jeg tror altså at gleden og spenningen med bevegelsene overskygget barnas mulighet til å vise empati for gutten i eventyret.

Det jeg ser som kunne vært gjort annerledes, er min egen lederrolle. Tydelighet blir viktig for meg i aktiviteter senere. Når det er sagt, ser jeg også at jeg ledet godt, jeg så når barna hadde behov for variasjon, og valgte med en gang å gjøre endringer. Jeg tror dette er viktig for å holde barna interessert i aktiviteten, slik at ingen velger å trekke seg ut å gjøre noe annet.

Tegneutvikling.

I tegneprosessen ble jeg imponert over mange av barna. Mange hadde tydelige streker og tydelig uttrykk i tegningene sine. Jeg hadde valgt å skrive ut bilder av de ulike dyrene som ble presentert i eventyret. I et historisk perspektiv ser en at det er delte meninger om dette. Gustav Britsch mente blant annet at tegninger som etterlignet bilder eller andre tegninger, ville miste sin sammenheng, og kunne ikke karakteriseres som «ekte» (Haabesland & Vavik, 2011. s. 130). Heldigvis ser vi det ikke slik lenger, og selv mener jeg at det å se etter et bilde når en tegner er med på å skape et større fokus i selve prosessen, og barna og Viktor Lowenfeld har senere knyttet barns tegneutvikling til ulike stadier. Disse stadiene Lowenfeld beskriver er delt inn i alderstrinn, der stadiene glir over i hverandre. (Haabesland & Vavik, 2011. s. 137). I og med at dramafaget har vært mitt hovedfokus, blir det naturlig for meg og se på barnas

tegnestadier. I denne prosessen har jeg gjennomført opplegget med barn i flere aldre, de yngste er 3 år, mens de eldste er 5 år, og dermed vil det også være forskjeller i hvor langt barna er kommet i forhold til tegnestadiene. Det minste barnet, som er 3 år var innenfor rablestadiet, nærmere bestemt navngitt rabbel. Hun tegnet runde former som hun etterpå kalte for mus.

De andre barna vil jeg sette inn i Førskjemastadiet. Tegningene viste en bestemt form, og for barna var det veldig tydelig hva de hadde tegnet. Noen av barna var bekymret for at de ikke klarte å tegne dyrene lik de utskriftene jeg hadde lagt fram. Derfor ser jeg det som veldig nødvendig å ta slike beslutninger på grunnlag av hvilken barnegruppe som deltar i aktiviteten. Etter hvert løsnet det for alle, og det ble mange herlige tegninger av de ulike dyrene representert i eventyret. Det var også ulike stadier for tegning innenfor førskjemastadiet. Noen av barna hadde tydelige hodefotinger, som i denne tegningen av en mus. Her er beina fire streker, som er festet direkte til musas hode, som er en sirkel. (Haabesland & Vavik, 2011. s. 141).

I den første gruppen jeg gjennomførte aktiviteten sammen med, var flere barn som fikk god inspirasjon av utskriftene jeg hadde lagt frem. Jeg ser at denne typen tegneaktivitet er med på å gi barna muligheten til å reflektere over dramatiseringen de har vært en del av. Når jeg legger frem utskrifter av dyrene sier vi at barna tegner etter en iakttakelse (Haabesland & Vavik, 2011. s. 156), samtidig som de bruker fantasi. Mitt grunnlag for å legge frem utskrifter er enkel, jeg stiller ingen krav til at barna skal gjengi konkret hva de ser på bildene, men de legges frem for inspirasjon.

Bruk av instrumenter.

Da instrumentene ble trukket inn i aktiviteten ble det fort en annen stemning i barnegruppa. Instrumentene skape stor interesse og alle barna ville prøve ut alle instrumentene. I etterkant ser jeg at jeg kunne gjort dette på en annen og bedre måte. Jeg ga ikke barna nok tid til å prøve ut instrumentene og bli kjent med de ulike lydene. Vi gikk rett inn i dramatiseringen etter at hvert barn hadde fått utdelt/valgt hvert sitt instrument. Dette skape noe uro hos barna, og det var tydelig at de ville bruke mer tid på instrumentene før vi fortsatte dramatiseringen.

Min tanke om bruken av instrumenter i dramatiseringen av eventyret, var å se på hvilke grunnelementer barna tok i bruk. Etter gjennomføringen ser jeg at klang som grunnelement blir mest relevant for min refleksjon av prosjektet.

Før aktiviteten startet, i begge barnehagene, hadde jeg gjemt instrumentene. Når instrumentene skulle inn i aktiviteten spilte jeg på instrumentet uten at barna kunne se det. Når det blir gjort på denne måten må barna bruke sin auditive sans godt for å oppfatte lyd kvaliteten til instrumentet som blir spilt på. Klang kan grovt deles inn i tre kategorier, men det jeg ser som mest relevant her, er klangfargen. Klangfargen for et instrument, er det som gjør at vi kjenner igjen lyden, altså den egenskapen, det karakteristiske ved lyden. (Sæther & Aalberg, 2009. s. 19.). De instrumentene jeg har valgt å bruke i aktiviteten, er instrumenter som barna lett kan kjenne igjen, tromme, tamburin, maracas, triangel, ukulele og rytmepinner. Alle disse instrumentene har klare forskjeller i klangfargen og kan ikke forveksles med hverandre.

Jeg spurte barna hvilken lyd de mente passe for de ulike dyrene, og i den første barnehagen jeg var i, fikk jeg svarene jeg hadde forventet; Haren hadde triangel, musa hadde maracas, elgen hadde tromme, uglas hadde rytmepinner, gutten hadde ukulele og reven hadde tamburin. Barna mente instrumentene passe godt og at lydene passet godt til bevegelsene vi gjorde.

Prosjektarbeidets resultat.

Etter mine observasjoner og erfaringer ser jeg at forskjellen mellom gutter og jenter og hvordan de uttrykker følelser i spill, faktisk er ganske liten. Det jeg så som ble viktigst under dette prosjektet var voksenrollen, og hvor viktig det er at man er en god voksen. Voksne i barnehagen må også tørre å tre inn i en rolle. Hver gang jeg brukte kroppen ekspressivt i dramatiseringen, gjorde barna det sammen, men hvis jeg dempet egen mimikk og eget kroppsspråk, så jeg også at barna tok ett steg tilbake og bremset ned egen dramatisering. Voksne som rollemodeller er viktig(!), hvordan man som voksen bruker kroppen, stemmen, rommet, gjenspeiles i barnas uttrykk i dramatiseringen, og her er det viktig å påpeke at jeg viser til det pedagogiske drama.

De gruppene med barn som deltok i denne prosessen, var til en viss grad gode til bruke kroppen ekspressivt, og brukte, i noen grad, stemmen til å karakterisere rollene. Selv tror jeg

at jeg hadde alt for høye forventninger til hva jeg kom til å se/observere når jeg var ute i barnehagen. Jeg var hundre prosent sikker på at barna kom til å bruke mimikk og kroppsspråk for å vise empati og smerte sammen med gutten, men dette var ikke tilfelle. Barna var så engasjerte, ivrige og i godt humør når de brukte bevegelsene i dramatiseringen, at de automatisk viste mer glede enn noe annet.

Den dramatiske lekens mål er gleden, spenningen, opplevelsene og erfaringene som nås i lekens estetiske væren (Sæbø, 2012. s. 44.).

Jeg syns dette utdraget passer så godt i denne sammenhengen. Selv om det er et pedagogiskdrama jeg har ledet og observert, var det så tydelig at barna hadde en glede ved dramatiseringen, både med og uten instrumenter, og det var en spennende opplevelse for barna.

Jeg har også sett på hvordan dette kunne blitt gjort annerledes i barnehagen. Med fokus på musikken kan man undersøke barns evne til å uttrykke følelser gjennom musikken. Hvordan påvirkes barn av følelsesladd musikk? Hvordan vil barna bevege seg til en munter eller trist sang? Med fokus på kunst og håndverk kan man for eksempel se på fargevalg/fargebruk. Vil barna bruke lyse, gode farger når de hører et muntert eventyr eller en munter sang? Vil de bruke mørke, dystre farger når de hører et trist eventyr eller en trist sang?

Selv om dette prosjektet ga meg andre svar enn jeg hadde forventet, er jeg fortsatt overbevist om at barna har stor mulighet til å vise empati i spill av eventyr. Selv om jeg ikke så dette så tydelig i mine gjennomføringer tror jeg at den rette settingen, og kanskje et annet eventyr kan bringe dette frem i barna.

Ellers ser jeg at dette prosjektet ble litt for stort for meg i forhold til evnen til å observere barna samtidig som jeg deltar i aktiviteten. For å få en bedre observasjon hadde det vært lurt for meg med et samarbeid med en ekstra voksen som kunne observert aktiviteten og barna uten å være deltakende. Dette ville gitt meg et større grunnlag for refleksjon i etterkant av gjennomføringen.

Alt i alt er jeg fornøyd med prosjektet og resultatene, og er en erfaring rikere i forhold til prosjektarbeid i barnehagen.